

Redaktionelt forord

Menneskelivet har en række store mærkedage, der markerer overgangen til en ny livsfase; dåb, konfirmation, bryllup og begravelse. Fødsel og død står jo urokkeligt, men de andre hører så oplagt fortiden til. Konfirmationen kommer i 14-15-års alderen, og det er midt i moderne danske børns skolegang, men da den blev lagt fast, var det ved afslutningen af den 7-årige skoleuddannelse og begyndelsen på det voksne arbejdsliv. Bryllupper er heller ikke, hvad de har været; mange oplever både 3 og 4 af dem, og ofte markerer de blot en livsfase på 5-10 år.

Den moderne danskers liv falder i tre helt andre faser. Skolegang og uddannelse slutter først omkring de 25, og så er der et arbejdsliv til engang i 60'erne, hvorefter der kommer en »tredje alder« med en pensionisttilværelse, hvor man har tid til at dyrke nye og gamle hobbyer. De fleste pensionister beskæftiger sig med helt andre ting end i arbejdslivet.

Denne bratte overgang fra arbejdsliv til pensionisttilværelse er noget nyt. I det traditionelle danske samfund, hvor flertallet var beskæftiget ved landbruget, var der ikke denne bratte overgang. Gårdejeren gik på aftægt, men hjalp stadig til i bedriften, som sønnen havde overtaget. Og det gjorde han så længe og så meget, han kunne magte. Tilsvarende vedblev kvinderne med at hjælpe til i husholdningen. Der var intet markant brud mellem arbejdslivet og pensionisttilværelsen. Derfor er der heller ikke noget overgangsritual knyttet hertil. Man fejrer ikke folkepensionsalderen 67 år med nogen særlig stor fest.

Den gamle glidende overgang findes stadig i enkelte fag, hvor arbejdet nærmest må betragtes som et kald eller en betalt hobby. Kunstnere, forfattere, journalister, forskere og enkelte andre bliver ofte ved at producere til langt over pensionsalderen. Men der er betænkeligt få i dagens Danmark, der taler om arbejdsglæden. Det skal kunne betale sig at arbejde, ellers smyger folk sig uden om for at leve på overførselsindkomst, siger langt de fleste politikere og økonomer.

Derved bliver pensionsalderen et skarpt hjørne; det er befrielsen fra stress, slid og slæb. Med pisk og gulerødder må det sikres, at befrielsen ikke kommer for tidligt. Ellers bliver der ikke skatteydere og beskæftigede nok til at skaffe økonomisk balance i velfærdsstaten og holdbare offentlige finanser. Og det er helt oplagt et reelt problem. En sund samfundsøkonomi kræver, at også de ældre medborgere kan og vil arbejde.

Da folk også lever længere og længere, og der derfor også bliver stadig flere ældre, er der al mulig grund til at diskutere de ældres situation og de samfundsinstitutioner, der er relevante i denne forbindelse. Hvis pensionsalderen er så afgørende både for den enkelte og for samfundet, hvad er så en optimal pensionsalder? Det er sådanne spørgsmål, der analyseres i dette

nummer af *Samfundsøkonomen*. Og der tages fat på flere forhold. Engang var de ældre »gamle stakler«. I dag er stadig flere friske og fyrige langt op i årerne. Engang tog familien sig af de gamles pleje, hvis de havde behov for det. Den opgave blev overtaget af velfærdsstaten, men samtidig er der igen fokus på hvor meget den enkelte kan selv, af sig selv eller for egne penge, så de »rige« pensionister ligger andre mindst muligt til last.

I den første artikel giver *Niels Kærgård* en oversigt over den demografiske udvikling i Danmark og diskuterer, hvilke mekanismer i det danske samfund der hæmmer de danske ældres muligheder på arbejdsmarkedet, og der ses på mulige forbedringer. Næste artikel af *Paul Bingley & Peder J. Pedersen* ser på de ældres helbred og arbejdsevne; kunne de, hvis de ville, arbejde længere end den nuværende pensionsalder? Der er mange indikatorer, der indikerer, at det kunne de.

De næste to artikler behandler de ældres økonomiske situation. *Jarl Quitzau* analyserer de ældres indkomst i Danmark og andre udvalgte lande, og den er forbedret. De fattigste har fået ældrecheck, og de rigeste har kapitalgevinster, lave renter og arbejdsmarkedspensioner. *Bo Møller* giver ud fra Danmarks Statistiks nye formuestatistik en grundig beskrivelse af de ældres formue- og gældsforhold. De ældre har ofte ganske store formuer, bl.a. ejerboliger.

De næste tre artikler behandler de helbredsmæssigt lidt svagere ældre, der enten hjemme eller på plejehjem får offentlig forplejning; kost og stabilitet er af afgørende betydning for dem. *Jørgen Dejgaard Jensen* ser på den offentlige kostforplejning til ældre og de økonomiske incitamenter i relation hertil. *Anne Vibeke Jacobsen & Laust Hvas Mortensen* behandler konkurser blandt private leverandører af hjemmehjælp, og det påvises, at det er et stigende problem. *Ina Drejer, Jacob Rubæk Holm & Karin Dam Petersen* ser på lægemanglen i Danmark og peget på en potentielt tiltagende skævhed i adgangen til privatpraktiserende læge, da der bliver betydeligt færre læger i egne, hvor der bliver betydeligt flere ældre.

Til sidst kommer *Mona Larsen & Peder J. Pedersen* med en positiv overraskelse. Det ser ud, som om de over 60-årige i OECD, modsat alle andre aldersgrupper, er kommet godt over den seneste krise. Det er den eneste aldersgruppe, der i perioden fra 2007 til 2014 har haft en stigende beskæftigelse – og det gælder bredt i OECD-landene bortset fra de allermest kriseramte sydeuropæiske lande.

God læselyst.

Niels Kærgård, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet og Niels Ploug, Danmarks Statistik, gæsteredaktører